

Hrvatski katolički seniorat i njegove karakteristike

Hrvatski katolički pokret (HKP), čiji se početak veže uz biskupa Antuna Mahniča, dobio je početkom 1912. još jednu organizaciju unutar HKP-a. Bio je to Hrvatski katolički seniorat (HKS) koji je po svome programu i sadržaju postao ekskluzivnom organizacijom. Budući da je željela nadzirati sve đačke i studentske organizacije, dobro se odmakla od zamisli njihova utemeljitelja, biskupa Antuna Mahniča. Autor je na temelju arhivske građe i postojeće literature analizirao djelovanje Hrvatskoga katoličkog seniorata i njegove karakteristike koje su ga činile tajnom organizacijom o čijim detaljima rada nisu mogli imati uvid ni biskupi jugoslavenskog episkopata.

Mahničeva inicijativa za osnivanjem Hrvatskoga katoličkog seniorata

Hrvatski katolički pokret (HKP) i njegov utemeljitelj krčki biskup Antun Mahnič, nastojao je u prvom redu okupiti učenike, studente, mlade svećenike, članove omladinskih, prosvjetnih i gospodarskih organizacija te ih usmjeriti i poučiti katoličkim načelima te tako oblikovati HKP prema smjernicama Crkve.¹ Bili su to prvi koraci mladog HKP-a početkom 20. st. koji je tijekom svoga razvoja nailazio na brojne poteškoće, trzavice i sukobe.² Unutar HKP-a je napose važna uloga i značaj Hrvatskoga katoličkog seniorata (HKS),³ nove organizacije koja je nastala početkom 1913. godine na poticaj biskupa Antuna Mahniča. Početkom 20-tih godina, nakon uvođenja Katoličke Akcije, HKS je došao u otvoreni sukob

¹ U članku „Struje u katoličkom taboru“, Mahnič smatra da sve organizacije, socijalne, literarne, ekonomske, prosvjetne i dr. trebaju biti jedinstvene u slušanju crkvenog autoriteta te da, unatoč različitim socijalno-političkim stajalištima članova organizacija, ne mora trpjeti jedinstvo KP-a. Crkvena nas povijest uči, piše Mahnič, da je među katolicima u svakom povijesnom razdoblju bilo različitih oprečnih struja i na teološkom, kulturnom i socijalno-političkom polju, a da se uza sve to nije među njima narušilo katoličko jedinstvo (Antun Mahnič, *Struje u katoličkom taboru*, *Hrvatska Straža* (HS), 1 (1917), 10-12).

² O Hrvatskome katoličkom pokretu dosad su pisali brojni autori, među kojima bih izdvojio: dr. Dragutina Kniewalda, dr. Čedomila Čekadu, dr. Josipa Vrbaneke, dr. Ivu Augustina Guberinu, dr. Bonifacija Perovića, Antuna Pilepića, Lava Znidarčića, dr. Božidara Nagya, dr. Stanislava Vitkovića, Petra Grgeca, Ivana Markešića, Željka Mardešića, Adolfa Polegubića, dr. Zlatka Matijevića, dr. Josipa Buturca, dr. Juru Krištu i dr.

³ O Hrvatskome katoličkom senioratu i njegovoj političkoj djelatnosti vidi opširnije: MATIJEVIĆ 2000, 46; MATIJEVIĆ 2002.

s Hrvatskim orlovskim savezom (HOS) i ostalim omladinskim organizacijama.⁴ Seniorat se od samoga početka postavio kao organizacija koja treba imati uvid u rad svih organizacija HKP-a te odlučivati o svim važnim pitanjima. Ta nova organizacija, koju su činili svjetovnjaci i klerička inteligencija, samo je u početku, prvih nekoliko godina, svesrdno podržavala i slijedila misao biskupa Mahniča.⁵ Mahnič je, naime, smatrao da svaki pokret mora imati svoju inteligenciju. Prema Mahničevu shvaćanju, „*Seniorat je imao biti organizacija katoličkih intelektualaca, koja bi pod vodstvom i odgovornošću biskupa proučavala aktualne probleme Katoličkog pokreta i provodila njegovu organizaciju. Pristup u tu organizaciju imao bi svaki katolički intelektualac, bez obzira kojoj socijalno-političkoj grupaciji pripadao*“.⁶ Mahnič je vidio takve ili slične organizacije u Sloveniji, Austriji, Belgiji i drugim zemljama, pa Seniorat nije bio „*nikakav novum*“.⁷

Osnivačka skupština Seniorata održana je 1912. godine u Ljubljani, gdje su između ostalog hrvatski seniori održali četiri predavanja:⁸ „*Organizacija hrvatskog katoličkog seniorata i njegov zajednički rad sa slovenskim katoličkim starješinstvom (senioratom)*“ Vendelina Meglera, „*Hrvatski katolički seniorat i prosvjetno-kulturna organizacija u hrvatskom narodu*“ Velimira Deželića mlađeg, „*Kakovo stanovište moraju zauzeti prema Srbima, Hrvati katolici poslije Balkanskih događaja?*“ Janka Šimraka te „*Hrvatski katolički seniorat i religiozne organizacije u hrvatskom narodu*“ Milana Beluhana.⁹

Novoutemeljeni Seniorat mobilizirao je članstvo iz redova maturanata, studenata, „akademaca“ te bivših članova hrvatskih katoličkih akademskih društava: „Hrvatska“, „Domagoj“, „Preporod“ i dr. te bogoslovskih zborova, „Duns Skot“, „Akvinac“, „Milovan“ i dr.¹⁰ Već po osnivanju Seniorat je brojao oko 150 članova, od kojih će jedan dio članova kasnije imati znatnu ulogu u razvoju i oblikovanju HKP-a. Hrvatski katolički seniorat je odmah po utemeljenju postao članom Hrvatskoga katoličkoga narodnog saveza (HKNS), sa sjedištem u Zagrebu, koji

⁴ Dr. Ivan Merz bio je glavnim inicijatorom i provoditeljem Katoličke Akcije u Hrvatskoj. Time će započeti kontinuirani sukob koji će potrajati sve do 1929. kada su beogradske vlasti zabranile Hrvatski orlovski savez (*Službene novine*, br. 287, 6. prosinca 1929, 1-2).

⁵ Već po osnivanju ove organizacije, vodstvo je HKS-a smatralo da članstvo HKP-a mora imati jedinstven pogled ne samo u vjerskim nego i u svim socijalnim, literarnim i političkim pitanjima. I tada su se već pojavile prve trzavice i nesuglasice u KP-u. Otvoreni sukob izbio je 1916. i 1917. godine. U prosincu 1918. Mahničevu su biskupiju okupirali Talijani, a u lipnju 1919. deportirali su ga u Italiju. Mahnič više nije mogao utjecati na rad Seniorata (Arhiv Ivana Merza [AIM], GUBERINA 1933, 28-29).

⁶ AIM, GUBERINA 1933, 28.

⁷ AIM, GUBERINA 1933, 29.

⁸ Nejasno je kada je osnovan Hrvatski katolički seniorat. Naime, jedni smatraju da je datum utemeljenja bio u listopadu 1912. u Zagrebu, dok drugi misle da je bio u ožujku 1913. godine.

⁹ GRGEC 1995, 214.

¹⁰ AIM, GUBERINA 1933, 28.

je bio središnji organ svih organizacija HKP u Banovini Hrvatskoj.¹¹ Svoj ugled i prinos u HKS-u stjecali su njegovi prvi članovi, Rudolf Eckert, Petar Rogulja, vlč. Milan Pavelić, Milko Kelović i Ivan Grohovac, koji su po izlasku „Riječkih novina“ bili vrlo angažirani te izravno surađivali s izdavačima.¹²

Prve političke inicijative Hrvatskoga katoličkog seniorata

Već potkraj 1912. iz pera hrvatskih seniora izlazi članak pod naslovom „*Naše stanovište u politici*“ kojim su javnosti dali do znanja da su „*za narodno jedinstvo južnih Slavena (Hrvata, Slovenaca, Srba i Bugara)*“.¹³ Guberina navodi da je takvo stajalište bilo plod zajedničkih sastanaka domagojaca i seniora, a navodno su sastancima bili nazočni i izaslanici zagrebačkih bogoslova.¹⁴ Time će započeti politizacija HKP-a ali i prve trzavice i nesuglasice unutar same organizacije HKS-a. To se najbolje moglo vidjeti u pisanju „Riječkih novina“ iz čega je bilo razvidno da je dio seniora pristajao uz jugoslavensku ideologiju sa svim njezinim konzekvencama.¹⁵ Pisanje Milka Kelovića i Petra Rogulje naišlo je na kritike jednog dijela Seniorata te je označen kao pogrešan nastup i suptilno pretjerivanje. Bio je to samo uvod u politizaciju HKP-a i težnju Seniorata da postane zasebnom organizacijom, koja je nastojala preko svojih seniora za svoje ideje pridobiti što više članova iz svih organizacija.¹⁶ O incidentu njihovih članova raspravljalo se i na sastanku HKS koji je održan 26. kolovoza 1913. u Ljubljani, upravo u vrijeme održavanja Drugoga hrvatskog katoličkog kongresa. Početkom Prvoga svjetskog rata u srpnju 1914. uznemirili su se duhovi unutar HKS-a frustrirani političkim nerazumijevanjem Beča i Pešte te zaprepašteni odlukom službene vlasti koja je na vrlo suptilan način započela sa šikaniranjem članstva progonima te cenzurom tiska. Sredinom srpnja 1914. u Rijeci su se okupili vodeći ljudi HKS-a: biskup A. Mahnić, R. Eckert, P. Rogulja, vlč. F. Binički, vlč. M. Pavelić, D. Bišćan, M. Kelović, M. Škrivanić, P. Grgec i dr. Bili su jedinstveni u stajalištima i zaključku da dolaze „*teški dani, a da hrvatski narod nije pripravan za njih*“.¹⁷ Budući da su znali da aktualna vlast prati njihov javni nastup te stavlja pod klupu svaku njegovu izgovorenu riječ, dogovoreno je da treba biti oprezan pri pisanju i promicanju

¹¹ Prema Mahniću, u Italiji su sve organizacije imale središnju centralu koja se zvala „Opera dei congressi“ (AIM, GUBERINA 1933, 28; GRGEC 1995, 214-215).

¹² MATIJEVIĆ 1988, 258.

¹³ AIM, GUBERINA 1933, 32.

¹⁴ Glavne ideje koje su dolazile od tadašnjeg Seniorata, odnosile su se na politička promišljanja (AIM, GUBERINA 1933, 31-32).

¹⁵ KRIŠTO 1994, 290-312.

¹⁶ GRGEC 1995, 256.

¹⁷ TENŠEK 1977, 293-302; GRGEC 1995, 257.

„političkih stajališta“.¹⁸ Dio je mladeži javno promovirao ideologiju jugosla-venstva i time dirigirao tijek događaja. Time je zapravo Seniorat favorizirao sve glasnije svoja politička stajališta, ali se istovremeno programski i sadržajno sve više udaljavao od početne zamisli biskupa Mahniča. On nije želio politizaciju HKP-a. Svojem KP-u davao je smjernice samo prema uputama Svete Stolice. To se može najbolje potkrijepiti jednim primjerom. Biskup Mahnič je u program uz katoličku i narodno-hrvatsku ideju na treće mjesto stavljao načelo kršćanske demokracije, ideju HKP-a, koja se „sastoji prvo u tome, da se širi pučki slojevi osvijeste, te duševno i materijalno stanje njihovo poboljša; drugo im se izvjesti veći utjecaj na javne prilike u državi i društvu. Nastojanje u tome smislu nameće se kao postulat modernih socijalnih prilika“.¹⁹ Tako je Mahnič zamišljao HKP u svome početku. Prisutnost i sve češće pojavljivanje HKS-a u javnosti te akcentiranje „jugoslavenske ideologije“ napose je bilo izraženo pojavljivanjem „Novina“ – koje su u početku uređivali Eckert, dr. Petar Rogulja, a od 1916. dr. Janko Šimrak – u kojima se zorno ističe politički i kulturni krug njezinih pripadnika. Rat koji je tinjao samo je nakratko potisnuo postojeće nesuglasice. Objavljivanjem Roguljina članka „Pred zoru“, tada vodećeg Seniora, označilo je novu etapu u radu HKS-a jer je time cijeli HKP bio ideologiziran. Roguljina podjela članova HKP-a na „nacionalce“ i „integralce“ ujedno je značila i podjelu među HKS-a. Glavni predstavnici oporbe protiv Roguljina shvaćanja uloge „treće generacije“ HKP-a bili su seniori: svećenici Grgur Galović, Matija Majnarić, Andrija Spiletak, Ilija Anaković, Augustin Wolf, dr. Andrija Živković i o. A. Alfirević, tadašnji urednik „Hrvatske Straže“.²⁰ Rogulja, koji je sebe svrstao među seniore-nacionalce, osnovnu je razliku među skupinama vidio samo u različitu stajalištu oko rješavanja nacionalnog pitanja, odnosno prihvaćanja ili odbijanja jugoslavenske ideologije i stvaranja južnoslavenske državne zajednice izvan okvira Austro-Ugarske.²¹ Prihvaćanje jugoslavenske orijentacije za većinu je članova Seniorata značilo politizaciju HKP-a, iako su se trudili da se u svojim nastupima ne identificiraju s nijednom političkom strankom. Time je Seniorat sebe smatrao „vrhovnim forumom“ i stvaraocem ideologije HKP-a, što je konkretno značilo da je Seniorat priznao crkveni autoritet, vrhovnim vodstvom u stvarima vjere i ćudoređa, a sebe vrhovnim forumom, organiziranoga katoličkog pokreta. Iako Roguljin članak nije bio direktan uzrok „shizme“ unutar katoličkih redova, bez sumnje mu je dao snažan poticaj. Dio HKP-a prihvatio je tu ideologiju kao svoju i prilagodio joj svoja katolička gledanja. Drugi dio „organiziranih“ katolika nije mogao prihvatiti ideologiju koja je hrvatskomu narodu odricala samobitnost.²² Takva razmišljanja

¹⁸ GRGEC 1995, 258.

¹⁹ Citat iz: GUBERINA 1933, 17.

²⁰ P. Rogulja, Pred zoru, *Luč*, 1 (1916) 17, 125-126.

²¹ P. Rogulja, Pred zoru, *Luč*, 1 (1916) 17, 135.

²² P. Rogulja, Pred zoru, *Luč*, 1 (1916) 17, 135; MATIJEVIĆ 1988, 460.

nisu bila prihvatljiva napose đakovačkom krugu seniora. Protiv takve usmjerenosti bio je i tadašnji urednik „Hrvatske Straže“, o. Ante Alfirević.²³

Seniorat teži utemeljenju političke stranke

Sastankom Seniorata koji je održan 1. i 2. srpnja 1917. željelo se primiriti strasti u seniorskim redovima. Uz viđenije članove Seniorata, na sastanku su bili prisutni biskup Mahnič i nadbiskup Bauer. Bilo je više nego jasno da je i sam Seniorat podijeljen na dva tabora. Čuli su se glasovi oko ustroja buduće političke stranke. Najžešći su osporavatelji Roguljine političke opcije bili vlč. G. Galović i vlč. A. Živković, obojica predstavnici đakovačkog Seniorata.²⁴ G. Galović nije mogao suzdržati svoj bijes i nezadovoljstvo pa se u „*Glasniku biskupije bosanske i srijemske*“ obrušio na seniore iz Zagreba koji su podržavali Roguljinu tezu. Spor je 28. prosinca 1917. otišao još korak dalje kada su članovi, predvođeni Galovićem i Živkovićem, na sastanku u Osijeku gotovo svi jednoglasno osudili Roguljino stajalište.²⁵

U ljeto 1917. predsjednik slavonskog Seniorata pozvao je zagrebački Seniorat na javno očitovanje „*da se ne identificira sa Roguljinim idejama, koje je i biskup Mahnič osudio*“.²⁶ S tim u vezi donesena je rezolucija u kojoj se, između ostaloga, ističe: „*Mi slavonski seniori ostajemo na onom stanovištu, što ga je od početka propagirala 'Hrvatska Straža' i starija 'Luč' i ne smatramo nužnim, pače opasnim postavljati novi kakvi mentalitet, koji bi se od naznačenog razlikovao*“.²⁷

Seniorat u Zagrebu primio je njihova stajališta u obliku priopćenja i, naravno, sva ih otklonio kao neprihvatljiva. Sukob seniora „integralaca“ i „nacionalaca“ nastavio se kroz obračun u tisku. Štoviše, Roguljini su istomišljenici izjavili „*drže li pak gospoda (integralci, op. Z. M.) da ne bi mogla sjediti u jednom te istom senioratu s nama (nacionalcima, op. Z. M.), onda je doista nastala nužda, da si stvore kakovu novu organizaciju, a seniorsku da ostave*“.²⁸ Biskup Mahnič je 1916. bio odlučni i načelni protivnik Roguljine ideologije, izražene u spornom članku. To se jasno razabire iz njegova pisma upućena 10. prosinca 1916. đakovačkom Senioratu u kojemu, između ostaloga, Mahnič piše: „*(...) i ja osuđujem pisanje P. Rogulje (...) Ali ono, što me se kod Rogulje tako bolno dojmilo, njegova je zla namjera koja očito izbija iz konteksta, ne bi li u naše redove unio razdor (...)*“.²⁹

²³ KRIŠTO 1994, 108.

²⁴ MATIJEVIĆ 1988, 463.

²⁵ G. Galović, *Vigilantibus iura!*, GBBS, 13 (1917), 100-102; G. Galović, *Vigilantibus iura!* II, GBBS, 15 (1917), 118-119; G. Galović, *Vigilantibus iura!* III, GBBS, 16 (1917), 124-125.

²⁶ AIM, GUBERINA 1933, 2-3.

²⁷ AIM, GUBERINA 1933, 2-3.

²⁸ A. MAHNIČ, *Zvanje hrvatskog naroda*, *Novine*, 108 (1918), 12.

²⁹ AIM, GUBERINA 1933, 5.

Tako je Mahnič mislio koncem 1916. godine, ali ipak nikada i nigdje nije opozvao svoj sud o samome idejnom sadržaju članka „Pred zoru“, što ga je izrekao u spomenutom pismu. S druge strane, Mahnič je bio uvjeren da će, tijekom vremena, vodstvo zagrebačkog seniorata uvidjeti grešku/zabludu i vratiti se izvornim načelima HKP-a. Međutim, Mahnič se ljuto prevario. Rogulja je svoju ideologiju nametnuo KP-u, ali istovremeno rascijepio cijeli HKP. Prihvatanje jugoslavenske orijentacije i davanje podrške „Svibanjskoj deklaraciji“ kojom se promoviralo narodno jedinstvo Srba, Hrvata i Slovenaca „*kod većine članova Seniorata stvorilo je osnovicu za njihov konkretni politički rad, ali ne i stranački angažman*“.³⁰ Biskup Mahnič je za prvu godišnjicu njezina objavljivanja, 1918. godine, u seriji članaka objavljenih u „Novinama“, ustao u obranu ideja iznesenih u Deklaraciji. Naime, Mahnič je očekivao pozitivan razvoj događaja glede uspostave crkvenoga jedinstva između Katoličke crkve i pravoslavlja na Balkanu. Tako, između ostaloga, Mahnič ističe: „*Stojimo na pragu nove dobe. Težište svjetovne politike prelazi od Zapada na Istok; a tu, kako pokazuju svi znakovi, namijenjena je hrvatstvu ulogu nalik na onu, što se označava riječima 'antemurale christianitatis'. Otvaraju nam se novi vidici (...) Njiva na istoku dozrijeva. A tko će biti prvi, koga će Gospodar poslati na katoličku žetvu istočne njive, ako ne opet narod hrvatski, koji neposredno međaši s Istokom, koga uz to s istočnim narodima vežu veze krvi i jezika?*“.³¹ Takovo je shvaćanje Mahnič potvrdio i na sastanku zagrebačkih seniora 30. kolovoza 1918. kada je pao dogovor da trebaju nastaviti raditi u „*smjeru narodne koncentracije i samoodređenja svih Jugoslavena*“.³²

Uslijedili su dramatični događaji završetka svjetskog rata, raspada Monarhije te događaji vezani za političko osamostaljenje i žurno ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom u južnoslavensko kraljevstvo. Na sastanku koji je 5. i 6. listopada 1918. održan u Zagrebu, politički predstavnici hrvatskih, slovenskih i srpskih stranaka osnovali su Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba.³³ Budući da je Narodno vijeće predstavljalo sve južnoslavenske krajeve Monarhije kao i sve južnoslavenske političke skupine, dogovoreno je da regionalna Narodna vijeća u Ljubljani, Splitu, Sarajevu i Subotici pošalju svoje predstavnike u središnje, zagrebačko Narodno vijeće. Osim predsjednika slovenskog svećenika A. Korošca i hrvatskog seniora J. Šimraka, koji je ušao u Središnji odbor, članovi Narodnog vijeća iz redova Seniorata bili su Stanko Banić, Ferdo Rožić, Fran Barac, Svetozar

³⁰ Na sastanku Seniorata održanom 21. travnja 1918. u Zagrebu donesen je zaključak da se nijednomu organiziranom senioru ne dopušta javno ustati protiv Svibanjske deklaracije Jugoslavenskog kluba za koju se čitav Seniorat opredijelio već 1917. godine. Time je zapravo već započela politizacija HKP-a (AIM, GUBERINA 1933).

³¹ A. MAHNIČ, Zvanje hrvatskog naroda, *Novine*, 108 (1918), 1.

³² Naš sastanak, *SV*, 3 (1918), 61. (navedeno prema GUBERINA 1933).

³³ KRIZMAN 1977, 40-46; BANAC 1988, 127; TUĐMAN 1993.

Rittig, Ljubomir Galić, Kerubin Šegvić i Didak Buntić.³⁴ Odlukom Središnjeg odbora vlč. Šimrak postavljen je za „kancelara“ Narodnog vijeća. Narodno je vijeće izdalo proglas kojim preuzima vođenje narodne politike i zahtijeva ujedinjenje cjelokupnog našeg naroda Slovenaca, Hrvata i Srba. Na sjednici održanoj 29. listopada 1918. hrvatski je sabor donio odluku kojom raskida sve državopravne odnose s Austro-Ugarskom te je proglasio Državu Slovenaca, Hrvata i Srba na čijem je čelu bilo Narodno vijeće SHS.³⁵

Splitski biskup Juraj Carić pretekao je i samo Vijeće te mu već 28. listopada 1918. izrazio potporu. Nadbiskup Bauer požurio se poslati okružnicu svećenstvu svoje metropolije potičući ga da podupre Vijeće. I vrhbosanski se nadbiskup Stadler priklonio Narodnom vijeću i novoj državnoj zajednici okružnicom objavljenom 12. studenoga 1918. godine, iako se nadao da će to biti država Hrvata, Slovenaca i Srba samo iz bivše Monarhije.³⁶ Najvažnija sjednica Središnjeg odbora Narodnog vijeća održana je 23–24. studenoga 1918. u Zagrebu i na njoj je donesena odluka o hitnom ujedinjenju s Kraljevinom Srbijom i Crnom Gorom. Predloženo je da se formira delegacija koja će poći u Beograd gdje će se razgovarati s predstavnicima srbijanskih i crnogorskih političara oko ustroja buduće države. Navodno je vlč. J. Šimrak favorizirao jedinstvo Hrvata, Slovenaca i Srba te je ustvrdio da je ono „*temelj naše (seniorske) narodne politike i aksiom našeg političkog rada*“.³⁷ Paradoksalno je da je senior P. Rogulja na istoj sjednici, 26. studenoga 1918. bio protiv prebrzog odlaska u Beograd. To je obrazlagao činjenicom kako u Beogradu nema srbijanske skupštine koja je jedino relevantna u pregovorima oko ujedinjenja u novu državu.³⁸ Međutim, delegacija koja je otputovala u Beograd pristala je na ujedinjenje te je 1. prosinca 1918. Aleksandar Karađorđević proglasio ujedinjenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba s Kraljevinom Srbijom.³⁹ Tim je činom pobijedila i Roguljina skupina seniora-nacionalaca koja ni u vrijeme Austro-Ugarske nije nikako željela reorganizirati Seniorat na način koji im je nametala tadašnja političko-administrativna rascjepkanost južnoslavenskih zemalja prema kojem bi seniorati banske Hrvatske, Dalmacije te Bosne i Hercegovine bili zasebne cjeline. Da se o tome dobro razmišljalo, pokazuju sljedeći primjeri. Već su tijekom 1917. godine seniori banske Hrvatske izradili *Pravila* kojima su

³⁴ Na prijedlog seniora vlč. J. Šimraka, osnovan je Središnji odbor Narodnog vijeća kojem je prethodio „poslovni odbor“. Šimrak je bio članom oba odbora te je izabran za kancelara Narodnog vijeća. (KRIZMAN 1977, 53).

³⁵ KUJUNDŽIĆ – DIZDAR 2000, 18-19.

³⁶ ŠIŠIĆ 1920, 94; KRIŠTO 2004, 118.

³⁷ HDA, Fond Narodnog vijeća. Zapisnik sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS od 23. XI. 1918, kut.1.

³⁸ Govor predsjednika Hrvatske pučke stranke Stjepana Barića, *Seljačke Novine*, 39 (1920), 1.

³⁹ KUJUNDŽIĆ – DIZDAR 2000, 19.

se oduprli seniori iz Slavonije (tzv. đakovački krug).⁴⁰ Dalmatinski seniori već su otprije imali svoja Pravila te su se opirali kako zagrebačkim Pravilima tako i zagrebačkom vodstvu Seniorata jer se s njime nisu slagali ni u političkim pitanjima. Budući da je Zemaljska vlada banske Hrvatske odbila potvrditi nova Pravila zagrebačkog Seniorata, to je pitanje barem nakratko postalo sekundarno.⁴¹ Ipak, uspjeli su dogovoriti da novi ustroj Seniorata bude na razini Okružja, pa su tako do lipnja 1918. postojali okružni seniorski zborovi u Zagrebu, Rijeci i Požegi. Istodobno se radilo na osnivanju novih zborova. Dne, 30. kolovoza 1918., održan je zbor Seniora na kojemu su prihvaćena nova Pravila, na temelju kojih je trebao biti uređen unutrašnji život seniorske organizacije.⁴² Zapravo, cilj je Seniorata bio, osim homogenizacije, centralizirati seniorske organizacije. U tu je svrhu poslan dopis svim područnim seniorskim organizacijama u kojemu, između ostaloga, piše: „*Zahtijevamo od svakog seniora, da stoji u što užoj i neposrednijoj vezi sa senijoratom u Zagrebu bilo pojedinačno, bilo preko svoga okružnog zbora*“.⁴³

Na konferenciji katoličkih biskupa održanoj 27–29. studenoga 1918. u Zagrebu, u jednoj je od svojih točaka episkopat donio pozitivno mišljenje o dotadašnjem djelovanju Seniorata.⁴⁴ Time su seniori-nacionalci bili afirmirani, pa je cilj njihovih zahtjeva bio sve bliži ostvarenju. Zapravo, bila je to svojevrsna priprema za osnutak Hrvatske pučke stranke (HPS), što je rezultiralo novim trzavicama i sukobima unutar HKP-a kojemu su, s jedne strane, stajali politizirani HKS, a s druge strane izvanstranačka Katolička Akcija. Na sveopćem sastanku seniora održanom 6. i 7. svibnja 1919. u Zagrebu, na kojemu je bilo nazočno 77 seniora iz svih seniorskih okružja, govorio je, između ostalih, predsjednik senijorata Velimir Deželić ml. naglasivši „*važnost veće centralizacije i uzajamnosti seniora, te čuvanje tajne o senijoratu i senijorskim akcijama*“.⁴⁵ Na istom je sastanku jednoglasno prihvaćen novi „*Statut Seniorata*“ u kojem se, između ostaloga, ističe: „*Hrvatski katolički senijorat jest jedna jedinstvena kulturna organizacija senijora, kojoj je svrha, da u radu za rekristijanizaciju domovine ujedini sve seniore. Ova organizacija kao vrhovni forum organizovane KA u domovini stvara ideologiju pokreta, te daje smjer svemu kulturno-socijalnom, pa i političkom radu svojih članova. U svim pitanjima vjere i čudoređa radi sporazumno i po uputama jugoslavenskoga katoličkog episkopata, i ako treba, sv. Stolice*“.⁴⁶

⁴⁰ Pravila „Hrvatskog Katoličkog Senijorata za Banovinu“, SV, 1 (1917), 6-8.

⁴¹ Pravila „Hrvatskog Katoličkog Senijorata za Banovinu“, SV, 2 (1917), 37.

⁴² HDA, UOZV VI-21 19293/1918., Hrvatski katolički Seniorat za Banovinu – potvrda Pravila.

⁴³ Svim senijorskim okružnim zborovima i senijorima, koji još nijesu u kojem zboru!, SV, 1 (1919), 8.

⁴⁴ Konferencija jugoslavenskog katoličkog episkopata, KL, 49 (1918), 561-562.

⁴⁵ Na istom je sastanku seniora dogovoreno da se ima osnovati politička stranka „Hrvatska pučka stranka“ te da nijedan senior ne smije biti članom neke druge stranke osim „pučke“ (Svibanjski sastanak svih senijora, SV, 2 (1919), 27-28; AIM, GUBERINA 1933, 18).

⁴⁶ Statut „Hrvatskog katoličkog senijorata“, SV, 3 (1919) 2, 19.

Iako je zagrebački nadbiskup Bauer volio čuti takove zaključne misli, kasnije će biti više nego jasno da je Seniorat sebe proglasio „*vrhovnim forumom*“ te da je tako ubrzo došao u sukob s episkopatom. Prihvaćen je također tekst „*prisege po kojoj bi se imali svi senijori zavjeriti, da ne će iznositi ništa u javnost*“.⁴⁷ Jedan od glavnih zaključaka političkog skupa Seniorata bila je odluka o osnutku političke stranke – *Hrvatske pučke stranke*.⁴⁸ Seniorat je novom reformom izgradio takvu ideologiju u svome djelokrugu da je ne samo zadirao u djelokrug episkopata nego je u mnogim pitanjima nastupao kao „*par cum pari*“.⁴⁹ U memorandumu što ga je 15. srpnja 1919. Seniorat poslao biskupskoj konferenciji, episkopat se moli da pomogne pri osnivanju tjednika „*Moderna kultura*“. Taj list „*može biti osnovan samo kao organ katoličkog pokreta i radi jedinstva naše akcije mora stajati pod utjecajem seniorata, te razvijati seniorsku ideologiju. Urednikom može postati samo onaj, koji se na ovo obveže. Molimo episkopat, da nam pomogne osnovati takav list*“.⁵⁰ Konvencionalni pristup Seniorata ukazivao je da on zapravo stavlja znak jednakosti između svoje organizacije i episkopata, odnosno kao da je riječ o dva posve ravnopravna „entiteta“, u kojemu je Seniorat ipak nešto u prednosti. Tako se u nastavku pisma ističe: „*(...) Seniorat će početi izdavati samostalno i neovisno bilo o komu 'Modernu kulture'*. *Za sada je stalno samo ovo: ta revija mora biti neograničeno vlasništvo seniorata i mora izgrađivati ideologiju katoličkog pokreta, kako uči katolički seniorat. Od ovoga stanovišta ne popuštamo, niti ćemo se o njemu cjenkati*“.⁵¹

Narav Seniorata

Tvrđi unilateralni nastup Seniorata nedvojbeno je ukazivao da je on samo nominalno priznavao mjesne biskupe, odnosno episkopat u cjelini. Iako je u više navrata Seniorat tvrdio da priznaje crkveni auktoritet „*vrhovnim vodstvom*“ i to u pitanjima vjere i ćudoređa, čini se da su to bile samo isprazne riječi ili puka igra riječima. To se može razaznati u ne jednom nizu javnih nastupa Seniorata. Nekoliko dana nakon sastanka seniora 6. i 7. svibnja 1919. godine, Seniorat donosi „*memorandum*“, koji je predan episkopatu 15. srpnja iste godine, a odnosi se na crkveno-politička, kulturno-politička, socijalno-ekonomska i politička pitanja.⁵²

⁴⁷ Člankom 6. Statuta „*Hrvatskog katoličkog seniorata*“ određeno je „*da je svaki član dužan dostaviti predsjedniku seniorata u roku od 14 dana nakon primljene obavijesti o primitku u članove, pismeno vlastoručno potpisanu zavjernicu, kojom se obvezuje na bezuvjetnu disciplinu cjelokupne organizacije, vršenje dužnosti, čuvanje tajne – ovo i u slučaju istupa iz HKS – te pojedinačno izjavi, da se smatra potpuno odgovornim za svoj javni i privatni život i rad HKS*“ (SV, 3 (1919) 2, 19).

⁴⁸ Sastanak svih senijora, SV, 1 (1919), 8-9.

⁴⁹ AIM, GUBERINA 1933, 46.

⁵⁰ SV, 4 (1919), 53.

⁵¹ SV, 1 (1919), 9.

⁵² *Senijorski Vjesnik* o postanku ovoga memoranduma piše: „*Prema želji biskupa (seniori) Njardija sastavljen je memorandum zagrebačkog seniorata, koji se ima predati našem episkopatu*

Osim već postavljenih zahtjeva Seniorata prema episkopatu za pokretanjem katoličkog lista „Moderna kultura“ od episkopata se gotovo ultimativno zahtijeva da „izvole sabrati najsposobnije svećenike i laike u dijecezama, koji bi trebali okupiti katoličku mladež i provoditi direktive Seniorata“.⁵³ Članovi toga odbora prema napucima Seniorata mogu biti samo članovi KP-a jer će prema Središnjem odboru Seniorata „inače drugačije ustrojeno jedinstvo Katoličkog pokreta silno trpjeti“, pa se gotovo drammatizira i plaši episkopat da mogu nastupiti posljedice „kakove obzoraške akcije, protiv koje će se seniorat najodlučnije boriti“.⁵⁴

Doista, Seniorat je tako i postupao: nametao je svugdje svoje ljude, a protiv onih biskupa koji ga nisu slušali, borio se raznim formama i metodama.⁵⁵ No, zasigurno esencijalna točka spomenutog memoranduma bilo je pitanje o politici.⁵⁶ To je pitanje izazivalo strepnju kod Seniorata upravo zbog činjenice da je HKP već bio politiziran, pa bi dodatno traženje blagoslova za svoje političke ambicije i novoutemeljenu Hrvatsku pučku stranku bilo je ipak previše jer je episkopat bio na tragu Mahničeve teze o izvanstranačnosti ne samo Crkve već i cijelog HKP-a.

Glavna teza koja je favorizirana ili barem naglašavana u svojoj najsuptilnijoj nijansi u memorandumu bila je teza o slozi Hrvata, Slovenaca i Srba. Prema Senioratu, antiteza iritiranom nacionalizmu jest buđenje međunarodne socijalne demokracije. Stoga, jedina opasnost koja može biti pogubna za hrvatski narod jest „jačanje plemenske stranke koja ima oštrac uperen protiv drugih plemena, ma kako čovjek nastojao da stvar drugačije prikaže“.⁵⁷ Čim je katolički element, koji je eminentno hrvatski koncentrirao u jednoj plemenskoj i hrvatskoj stranci, postoji realna opasnost, ističu Seniori, da se optuže za širenje separatizma. Na kraju opsežnog elaborata, Seniorat umoljava episkopat: „Seniorat ne želi, da biskupi javno, službeno sa svojim autoritetom istupe za Pučku stranku. Seniorat moli, da biskupi potpomognu Pučku stranku, davši u tom smislu upute kleru neslužbeno. Seniorat moli biskupe, da se ni privatno ne zauzimaju ni za kakvu stranku osim Pučke, da ne potpomažu tuđe stranačke štampe i da pred ljudima, koji nisu članovi KP ne kritiziraju Pučku stranku“.⁵⁸ I na kraju memoranduma, Seniorat ističe važnost homogenizacije klera jer „sabiranje klera u jednu stranku znači silni napredak katoličke stvari i jačanje moći Crkve“.⁵⁹ Koliko je daleko Seniorat

prigodom biskupske konferencije, a taj memorandum sadrži crkveno-politička, kulturno-politička, socijalno-ekonomska i politička pitanja“ (navedeno prema GUBERINA 1933).

⁵³ SV, 4 (1919), 57-63.

⁵⁴ SV, 4 (1919), 63.

⁵⁵ AIM, GUBERINA 1933, 48.

⁵⁶ SV, 4 (1919), 63.

⁵⁷ SV, 4 (1919), 63.

⁵⁸ SV, 4 (1919), 63.

⁵⁹ SV, 4 (1919), 63.

otišao u svojim zahtjevima, vidi se iz navedenoga gdje se Pučka stranaka stavlja na interkonfesionalno stanovište i moli se episkopat da se i on stavi na njezinu stranu. Zahtijevati da episkopat bude u službi jedne političke stranke, ocijenjeno je neprimjerenim napose zato što je već onda velika većina Hrvata-katolika žestoko negodovala protiv „narodnog jedinstva“ Pučke stranke.⁶⁰ Stoga su, prema Guberini, seniorski zahtjevi za stranačkom politizacijom cijele Crkve bili pogubni kao i neprihvatljiva politizacija cijelog HKP-a.⁶¹ Time je Seniorat pokazao svoje pravo lice, pa i reakcije dalmatinskih i đakovačkih seniora koji su argumentima bili protiv Roguljine teze o ujedinjenju SHS-a s Kraljevinom Jugoslavijom. Time je zapravo započela nova etapa seniorske organizacije koja će nastaviti voditi planetarnu bitku na svim bojištima.

Nakon uspostave nove države Kraljevstva SHS, svoj uspjeh i uspjeh Seniorata najbolje je izrazio dr. Petar Rogulja, istaknuvši da: „*Hrvatski katolički pokret nosi prvi najsnažnije misao stvaranja jedne jedinstvene slavenske kulture na Jugu, misao ujedinjenja Crkava (...) Kroz sve naše nastojanje i politiku i religioznu i kulturnu i socijalno-ekonomsku i državnu pravnu prolazi kao crvena nit ta ideja i ona daje glavni ton svemu senijorskom radu. (...) Onda će istom i Srbin i Hrvat i Slovenac biti član jedne jedinstvene nacije, onda će Jugoslavija biti slobodnom domovinom novoga južnoslavenskoga naroda*“.⁶² Kako god shvatili takav potez HKS-a na čelu s njegovim glavnim moderatorom Petrom Roguljom, ideja o ujedinjenju Slovenaca, Hrvata i Srba te Katoličke i Pravoslavne crkve naišla je i na odobravanje biskupa Antuna Mahniča koji je u vrijeme Svibanjskog sastanka bio u internaciji u samostanu Kamaldol u Frascatiju kraj Rima. O svemu je tome Mahnič napisao: „*Bog nas je u svojoj mudroj providnosti na čudesni način (...) zbio u jedno tijelo. Osvanuo nam je veliki dan, a na nebu nam se ukaza znak s natpisom Slovenci, Hrvati i Srbi. Narode moj, u ovome ćeš znaku pobijediti! Božja je volja, da ostanete na vijek nerazdruživo ujedinjeni*“.⁶³

Blagoslivljajući tu ideju, biskup je Mahnič (ne)svjesno time afirmirao HKS i njegova tadašnja stajališta koja nisu podjednako bila dobro prihvaćena u svim krajevima Hrvatske. No ona su označila pobjedu seniora-nacionalaca.

⁶⁰ Dalmatinski i slavonski Seniorat bio je protiv takve ideje. Tako je na sastanku HKA Društva „Strossmayer“, koji je održan 31. srpnja 1919. u Đakovu, đakovački svećenik Josip Gunčević u svome referatu naglasio da katolici Hrvati ne mogu ne disati hrvatski koji zastupaju jugoslavensku opciju. Jasno iznosi da ostvarenje dobra hrvatskog naroda ne bi trebalo tražiti unutar zajedničke države Hrvata sa Srbima (opširnije vidi: GUNČEVIĆ 1918, 12).

⁶¹ AIM, GUBERINA 1933, 52-53.

⁶² P. ROGULJA, Vrhovni cilj, SV, 2 (1919), 17-18.

⁶³ A. MAHNIČ, Sveta Stolica i Jugoslaveni, NP, 265 (1919), 2.

Mahničovo stajalište glede osnivanja katoličke političke stranke

Ideologija koju je favorizirao HKS nadahnuta je na načelima „potpunog sistema“ kako ga je zamislio njezin glavni moderator Petar Rogulja. Prema mišljenju seniora-nacionalaca, „politika narodnog jedinstva trebala je kroz dvije, tri godine dovesti do stvaranja jedinstvenog naroda“.⁶⁴ Time bi „interkonfesionalizam“, koji seniori spominju u memorandumu, značio nužno udaljavanje od tadašnjih stavova episkopata. Bilo je to stajalište posve oprečno Mahničevu mišljenju. Prema Mahnič, HKP mora biti katolički, hrvatski i demokratski. On je i HKP-u davao smjernice jedino prema uputama Svete Stolice, nadahnut enciklikama pape Lava XIII. i Pia X. Iako je Mahnič u početku zagovarao osnutak katoličke stranke, njegovo je mišljenje bilo da HKP ne može nikada biti katoličkom strankom. Zbog takvih je stavova Mahnič bio optuživan. Mahnič je u jednoj audijenciji kod Pia X. 1904. godine eksplicirao program HKP-a u kojemu je iznio sljedeće teze: „Braniti svetu vjeru i prava Katoličke crkve proti koji napada (...) te nastojati preobraziti javni život po načelima kršćanstva; u narodno-političkom pogledu oni će se svima dopuštenim i ustavnim sredstvima boriti za prava, za političku slobodu i samosvojnost hrvatskog naroda, te promicati socijalnu organizaciju (...)“.⁶⁵

Biskup Mahnič nije izjednačavao HKP s političkom strankom, napose i zbog njegova kontinuiranog naglašavanja o depolitizaciji HKP-a te izvanstranačnosti njezinih članova.⁶⁶ Po povratku iz Rima, Mahnič je davao naputke HKP-u te je razmišljao kako osnovati katoličku stranku i prema uputama Sv. Stolice sačuvati nauk Crkve o slobodi političkog naziranja i organizacijskoj neovisnosti stranke od crkvenog autoriteta. Želio je da cijeli HKP vodi Crkva. Mahnič je u „Hrvatskoj Straži“ 1905. godine pobijao one koji su, kako on kaže, „kod nas tvrdili da katoličku stranku Rim ne odobrava“.⁶⁷ Posljedica takvoga razmišljanja jest Mahničev razgovor s Pijom X. koji ne zabranjuje, kako Mahnič, navodi „svećenicima (...) miješati se u politiku“.⁶⁸ Upravo je s te pozicije Mahnič nastupio u javnosti „kako se obnova javnoga života ne da postići bez izričito katoličkog političkog programa, tj. bez katoličke stranke“.⁶⁹ Mahnič je izjavio sv. Ocu da će njegov katolički pokret promicati socijalnu organizaciju u smislu naputaka što ih je iznio Leon XIII., a

⁶⁴ HDA, Fond Narodnog vijeća. Zapisnik sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS od 23. XI. 1918., kut. 1.

⁶⁵ AIM, GUBERINA 1933, 18.

⁶⁶ Ako s jačom akribijom pogledamo pisma, novine i uopće dokumente o povijesti KP-a, zapazit ćemo da su napose neki člankopisci u tisku KP jednostavno uzimali kao sinonim za katoličku stranku.

⁶⁷ A. MAHNIČ, Katolička politička stranka i rimska vrela, HS, 6 (1905), 330-334.

⁶⁸ A. MAHNIČ, Katolička politička stranka i rimska vrela, HS, 6 (1905), 334.

⁶⁹ A. MAHNIČ, Katolička politička stranka i rimska vrela, HS, 6 (1905), 334.

potvrdio Pio X. u poznatoj enciklici „*Motu proprio*“. Mahnič podsjeća hrvatsku javnost kako se upravo tim dokumentima zabranjuje vezivanje bilo kakve političke stranke s Crkvom, vjerom i kršćanskom demokracijom.

I nakon 1905. godine izvanstranačnost prema Mahniču postaje temeljem HKP-a. „*Naš je pokret bio i jest i uvijek će biti izvanstranački (...) Pitajte nas glede politike. Evo našeg odgovora: Katolički pokret pušta svojim pristašama da pripadaju svakoj političkoj stranci, koja je hrvatska i kršćanska*“.⁷⁰ Mahnič više nigdje u javnosti nije zagovarao osnivanje katoličke stranke koja bi bila dio katoličkog pokreta. Neki smatraju da je Mahnič postao oprezniji nakon što je detaljnije proučio dokumente Sv. Stolice te lošeg iskustva s nekim članovima HKP-a koji su HKP htjeli povezati s jednom političkom strankom.⁷¹ Ivan Butković, jedan od najtješnjih suradnika biskupa Mahniča, i sam je smatrao da jednom mora doći do osnivanja katoličke stranke, ali da i tada HKP mora ostati u izvanstranačkoj poziciji. Prema Butkoviću, sve katoličke organizacije koje zastupa Hrvatski katolički narodni savez trebaju ostati samostalne, nestranačke i izvanpolitičke organizacije.⁷²

Seniorat i njegove karakteristike

U opsežnoj brošuri „*Orlovstvo i prilike u katoličkom pokretu*“ vodstvo HOS-a, opisujući genezu sukoba između Seniorata i đačkih organizacija, za Seniorat između ostaloga kaže: „*Seniorat je dakle bio stvarno jedini i isključivi gospodar svih katoličkih organizacija, koji je o njima odlučivao na svojim vijećima i njegova se volja imala u svim organizacijama provesti*“.⁷³ Da bismo mogli shvatiti različite poglede koji su 1924. godine rezultirali sukobom između HKS-a i HOS-a, prve izvanstranačke organizacije KA-e, nužno je izbliže pogledati koje je korake poduzeo i ostvario Seniorat, napose nakon sastanka Seniorata 6. i 7. svibnja 1919. u Zagrebu na kojem su bili prisutni brojni seniori iz gotovo svih seniorskih okružnih zborova.⁷⁴ Važno je također vidjeti kakva je bila struktura, ustroj i karakter samoga Seniorata. Zašto je kontinuirano i permanentno dolazilo do sukoba Seniorata s Orlovstvom te, na poseban način, s episkopatom. Odgovor na ova i slična pitanja može se pronaći samo u kontekstu evolucije i djelovanja HKP-a i HKS-a te KA-e kao nove organizacije koja je mobilizirala i homogenizirala veći broj đačkih i omladinskih organizacija.

⁷⁰ A. MAHNIČ, Katolička politička stranka i rimska vrela, HS, 6 (1905), 334.

⁷¹ Guberina navodi da je potpuni zaokret nastao kod Mahniča nakon pokretanja dnevnika „*Jutro*“ kojim je jasno zacrtao smjer KP-a. (AIM, GUBERINA 1933, 21).

⁷² Ivan BUTKOVIĆ, Naš katolički pokret i politika, HS, 4 (1916), 274-276.

⁷³ AIM, HOS, *Orlovstvo i prilike u katoličkom pokretu*, Zagreb 1927, 6.

⁷⁴ Svibanjski sastanak svih senijora, SV, 2 (1919), 27.

Seniorska prisega

Na već spomenutom zagrebačkom sastanku seniora održanu 6. i 7. svibnja 1919. osim brojnih govornika, koji su se izredali prvog dana sastanka, prihvaćen je prijedlog vlč. Krešimira Pećnjaka kojim je donesen konačan tekst „*prisega*“ (zakletve) seniora po kojoj bi se „*imali svi senijori zavjeriti, i da ne će iznositi ništa u javnosti*“.⁷⁵ Izvorni tekst seniorske prisega glasi: „*Zaklinjem se trojedinom Bogu, da ću kao tajnu čuvati sve, što se tiče Seniorata, 'Seniorski Vjesnik' i njegov sadržaj. Obvezujem se na bezuvjetnu disciplinu cjelokupne organizacije i na vršenje dužnosti, što mi ih ova preporučuje, te izjavljujem, da se smatram potpuno odgovornim za sav privatni i javni život i rad Seniorata*“.⁷⁶ Tekst „*prisega*“ jednoglasno su prihvatili svi nazočni seniori. Time je zapravo i službeno potvrđeno da je Seniorat tajna organizacija u čije redove nije bilo lako prodrijeti.⁷⁷ Petar Rogulja, idejni tvorac i moderator „seniora-nacionalaca“, još je 1916. godine jasno apostrofirao da je Seniorat „elitna“ organizacija unutar HKP-a koja ima veliku zadaću. To je potvrdila, između ostalih, i glavna skupština Dalmatinskoga akademskog društva Pavlinović, održana 2. srpnja 1916. u Splitu, iz čijih se rezolucija lako može iščitati koji se značaj pridavao HKS-u.⁷⁸ Iako je svima bio poznat stav biskupa Mahniča i cjelokupnog episkopata, u zaključcima Seniorata sa sastanka iz 1916. godine nije uopće bilo aluzija na crkvenu hijerarhiju kao pravo i jedino vodstvo HKP-a. Štoviše, u spomenutim se zaključcima ističe: „*Seniorat daje direktivu svemu katoličkom radu izravno i neizravno. Seniori drže sve niti katoličke i narodne akcije u sebi (...) Aktivno sudjeluju u postojećim religioznim, prosvjetnim i ekonomskim udrugama*“.⁷⁹ Time je Seniorat preuzeo vodstvo HKP-a, dok na crkveni autoritet spadaju tek „*stvari vjere i morala*“. Nasuprot takvu shvaćanju, biskup Mahnič je ovisnost HKP-a od Crkve nazvao „*temeljnim zakonom*“

⁷⁵ Svibanjski sastanak svih senijora, SV, 2 (1919), 28.

⁷⁶ Biskupska konferencija je na svojem redovnom zasjedanju u listopadu 1926. donijela zaključak „da je zakletva Seniorata pravno ne veže i da je nevaljala“. Naime, biskupska konferencija je smatrala da toj zakletvi nedostaje jedan bitan uvjet: njezino striktno provođenje uključuje potpunu emancipaciju KP-a od crkvenog autoriteta, što je u suprotnosti s kanonom 684. koji zabranjuje vjernicima pristup u sva društva koja su tajna (AIM, F 2,1 *Seniorat poslije biskupske konferencije*, 1926),

⁷⁷ Episkopat kao i pojedini Ordinariji nisu imali potpune informacije o seniorskoj zakletvi njihovom Statutu. Do informacija su dolazili na različite načine, a najčešće iz razgovora s nekim svećenicima ili pojedinim vjernicima. Guberina navodi da Episkopat u cjelini nikada nije dobio tekst prisega na odobrenje. (AIM, GUBERINA 1933, 73).

⁷⁸ Rezolucije koje su donesene u Splitu bile su vrlo koncizne. Tako, između ostaloga, ističe se odanost i neograničena privrženost Sv. Stolici te poštovanje i pokornost zakonitoj crkvenoj vlasti u stvarima vjere i morala. Poziva se na disciplinu i slogu u redovima HKP-a, izražava neograničeno povjerenje radu HKS-u te jednoglasno usvaja sve njegove zaključke, pokoravajući se direktivi Seniorata kao legalnom vodstvu organiziranog HKP-a u Dalmaciji (SV, 1-2 (1917); SV, 1-3 (1918); Luč, 2 (1916–1917), 217).

⁷⁹ SV, 4 (1918), 82.

naše organizacije“⁸⁰ i nije se nikada izražavao o Senioratu u smislu Pavlinovićevih rezolucija. Tu je Mahnić sintetizirao svoje shvaćanje HKP-a sljedećim riječima: „Naša se organizacija zove katolička, zato princip katoličkoj organizaciji može biti samo jedan: Onaj, koji je glava Crkvi svojoj, duša katoličkome životu, u kome mi kao katolici živimo i mičemo se i jesmo: Isukrst Sin Božji“.⁸¹

Na već spomenutom povijesnom sastanku 7. svibnja 1919, drugog dana njegova rada bio je nazočan i zagrebački nadbiskup A. Bauer. Osim odluke o osnivanju političke stranke – Hrvatske pučke stranke – Seniorat je uspio provesti reformu svoje organizacije po kojoj je ona postala centralizirana organizacija.⁸² Novim je Statutom postala „povjerljiva“, odnosno „tajna“ organizacija.⁸³ Uvedena je obveza pisanog prisezanja na čuvanje seniorske tajne, tzv. *zavjernica*.⁸⁴ Na istom je sastanku osnovano „Središnje tajništvo“ kao stalna institucija te novi „Središnji odbor Seniorata“.⁸⁵

Tajnovitost Seniorata

Jedna od temeljnih karakteristika Seniorata bila je „*tajnovitost*“, što znači da su se svi članovi obvezali prisegom da neće iznositi nikakve podatke iz organizacije. Dakle, bili su konvencionalna, nepopustljiva, zatvorena organizacija; njihova se transparentnost odnosila samo na krug seniora. Glavni postulati organizacije aplicirali su se na članstvo koje je striktno bilo odgovorno Središnjem tajništvu i Središnjem odboru Seniorata. Svi razgovori, dogovori, diskursi, polemike koji su se odvijali na seniorskom sastanku bili su „*tajna*“.⁸⁶ Pristup sastancima imali su isključivo članovi seniorata koji su prethodno, prema odredbama Statuta Seniorata, ispunili pisanu pristupnicu sa zavjernicom te se obvezali na tekst prisege. Vršene su povremene provjere članova o njihovoj lojalnosti te pravo na dobivanje „*Seniorskog Vjesnika*“ (SV) koji su mogli dobiti samo odani članovi Seniorata.⁸⁷

⁸⁰ A. MAHNIĆ, Temeljni zakoni naše organizacije, SV, 1-2 (1917); SV, 1-3 (1918).

⁸¹ SV, 1 (1917), 4.

⁸² Organizacija Hrvatskog katoličkog senijorata, SV, 2 (1919), 18.

⁸³ Kako je organizacija bila ustrojena i zaštićena od nepozvanika, svjedoče nam arhivski podaci da su seniori u svrhu zaštite upotrebljavali šifre: „A“ = centralno tajništvo; „P“ = Hrvatska pučka stranka; „T“ = episkopat; „t“ = biskup; „V“ = Seniorat; „v“ = pokrajinski Seniorat; „X“ = seniorski okružni zbor; „Y“ = zavjernica; „I“ = banska Hrvatska (Banovina); „II“ = Dalmacija; „III“ = Bosna; „IV“ = Hercegovina itd. (AJ, Beograd, Ministarstvo pravde Kraljevine Jugoslavije – versko odeljenje, br. fonda: 63, br. fascikla: 17, Izvještaj velikog župana Zagrebačke oblasti Ministarstva unutrašnjih dela, Odeljenje javne bezbednosti u Beogradu od 27. travnja 1929., br. 57561).

⁸⁴ Organizacija Hrvatskog katoličkog senijorata, SV, 2 (1919), 19.

⁸⁵ Organizacija Hrvatskog katoličkog senijorata, SV, 2 (1919), 19-20.

⁸⁶ SV, 118 (1917), 27.

⁸⁷ Tako se, između ostaloga, ističe: „Vjesnik (...) šalje se isključivo seniorima, koji su u organizaciju primljeni i nije nikako za javnost, jer je najintimnije naravi i ozbiljno molimo drugove, da to uvažavaju i da ga ne dadu nikome u ruke“ (SV, 1 [1918], 48).

Osim redovitih članova postojale su i tzv. „učiteljice“, članice zbora koje su još nazivali „gostovi“, a bile su organizacijski vezane samo na zbor te nisu mogle postati članicama katoličkog Seniorata, prisustvovati sastancima, dobivati SV koji je redovito donosio sve važne obavijesti i izvješća Središnjeg odbora Seniorata. Središnji odbor Seniorata izrijekom je zabranio distribuciju SV-a biskupima ili bilo kakvu mogućnost članovima Seniorata kojom bi omogućili biskupima uvid u SV. Tako u SV-u u 1918. godini piše: „*Ponovo ističemo, da naš SV treba da ostane posve povjerljiv organ*“.⁸⁸ To je još jedna potvrđena neovisnost Seniorata od episkopata.

Poslušnost

Druga karakteristika „Seniorske organizacije“ odnosila se na „*zahtjev da članovi Seniorata imaju u svome javnome i privatnome životu i radu, slijediti, prije svega direktive Seniorata i za to njemu odgovaraju*“.⁸⁹ Dedukcijom se dade lako zaključiti da je Središnji odbor Seniorata želio imati uvid ne samo u javne nastupe, već i posve u privatni život svakog člana Seniorata. Odbor je morao u svakom trenutku znati gdje se nalazi pojedini član Seniorata, kakav je njegov dijapazon mišljenja u privatnim krugovima i miljeima gdje se dotični kreće ili boravi. Glavna je dogma u postavljenim zahtjevima glasila da „*svaki svjesni senior mora biti uvjerenja, da on prije svega mora imati u vidu interese organizacije i njezine ciljeve provadati svagdje*“.⁹⁰

Drugarska solidarnost (penetracija)

Treća karakteristika odnosila se na Seniorsku „*drugarsku solidarnost*“. Naime, u Senioratu je bilo seniora-svećenika koji su imali pravo glasa, ali su glavnu riječ uvijek vodili seniori-laici, a svećenici su im pomagali i prema potrebi pokušali opravdati ispravnost i opravdanost prakse i ideologije HKP-a. Međutim, cilj je Seniorata bio da duh i ideologija njegova pokreta prodrije u sve organizacije i sfere javnog života. To je postalo glavnim postulatom svakog seniora pa je i samim Statutom bilo naglašeno „*da je dužnost svakog seniora kao funkcionara ili člana kakvog inog udruženja, raditi prema intencijama HKS u tom društvu*“.⁹¹

⁸⁸ SV, 3 (1918), 76.

⁸⁹ Nadalje se naglašava: „Ne treba u našim redovima svakoga, tko ne može da prizna maksime, da je svaki senior ne samo za sav svoj javni život već i za privatni jednako odgovoran senioratu“ (SV, 4 (1918), 79).

⁹⁰ „U svakoga od nas pojedinaca unići će jedan duh svijesti dužnosti i svačije pojedinačne odgovornosti senioratu za sva djela, uspjehe i neuspjehe“ (SV, 1 [1919], 8).

⁹¹ AIM, GUBERINA 1933, 68.

Dakle, „penetracija“ je bila jedna od bitnih karakteristika Seniorata. To su ostvarivali na način da je u svakoj tadašnjoj organizaciji bio infiltriran senior koji je tada djelovao unutar te organizacije i redovito podnosio izvješće Glavnom odboru Seniorata.⁹² Seniorat je kroz kratko vrijeme uspio ne samo „penetrirati“ nego i osvojiti brojna društva. Tako je, primjerice, „Pijevo društvo“, koje je inače radilo na proširenju i jačanju katoličkog tiska, Seniorat osvojio već 1922. godine i otada potpuno upravljao njime. Ista je sudbina zadesila i „Književno društvo sv. Jeronima“ koje je dotada imalo podužu šezdesetogodišnju tradiciju djelovanja. Na glavnoj je skupštini Jeronimskog društva došlo do promjene Odbora kada su u nj ušla četiri člana zagrebačkoga okružnog zbora Seniorata i tako preuzela vodstvo društva. Seniorat je nastojao penetrirati ne samo u kler nego i u sve katoličke organizacije koje nisu bile pod njihovim direktnim vodstvom, kao npr. religiozne organizacije. Tako se u SV-u (br. 3, 1919) ističe: „*Budući da religiozne organizacije imaju vrlo važnu ulogu u našem Katoličkom pokretu, moramo početi ozbiljno misliti, kako da uskrisimo stara religiozna društva i kako da osnivamo nova*“.⁹³

Središnji odbor Seniorata, kao vrhovno tijelo Seniorata, odlučivao je o svakoj pristigloj molbi za članstvom u Senioratu, ali je nerijetko odbijalo prijem ukoliko bi se dopunskim provjerama došlo do saznanja da kandidat nije „prikladna osoba“ za tu ekskluzivnu organizaciju. To je pravo počivalo na njihovu legalno prihvaćenom Statutu u kojem se kaže: „*Pravim članom senijorata može postati samo onaj, koga primi središnji upravni odbor, a na prijedlog okružnog zbora putem pokrajinskog senijorata. Središnji upravni odbor nije dužan navesti nijednoga razloga, s kojeg ne može izvjesnu osobu primiti za člana HKS-a*“.⁹⁴ Nakon što je kandidat prošao Statutom opisanu proceduru, bio je dužan u roku od 14 dana, nakon primljene obavijesti o primitku u članstvo, dostaviti vlastoručno potpisanu zavjernicu kojom se obvezuje na bezuvjetnu disciplinu cjelokupne organizacije, vršenje dužnosti, čuvanje tajne itd. Ista je obveza stajala i pred bivšim članom Seniorata te bi se pisanoj izjavi očitovao „*da se smatra potpuno odgovornim za sav svoj javni i privatni život i rad HKS*“.⁹⁵

Zaključak

Seniorat je bio dobro ustrojena organizacija dijela katoličke laičke i svećeničke inteligencije koja je krajem 1919. godine zaokružila u potpunosti svoju fizionomiju i odredila politički program svoga javnog djelovanja.

⁹² SV, 1 (1919), 9.

⁹³ SV, 3 (1919), 17.

⁹⁴ SV, 3 (1919), 18.

⁹⁵ SV, 3 (1919), 19-22.

Hrvatski katolički seniorat, koji je utemeljen 1913. godine na inicijativu biskupa Mahniča, vrlo je brzo od anonimne organizacije postao ekskluzivnom organizacijom Hrvatskoga katoličkoga pokreta. HKS je želio sve voditi i istovremeno nadzirati sve organizacije HKP-a. Mahnič je smatrao da bi Seniorat trebao biti organizacija katoličkih intelektualaca koja bi bila pod vodstvom mjesnih biskupa i katoličkoga episkopata. Prvotna je zadaća Seniorata trebala biti usmjerena prema aktualnim problemima unutar HKP-a i njihovim rješavanjem u skladu s crkvenim dokumentima. Međutim, HKP je napravio snažan iskorak od ideje i zamisli biskupa Mahniča te je već 1917. godine došlo do politizacije HKP-a, zbog čega se i sam biskup Mahnič distancirao od takve retorike. Seniorat je radio na politizaciji HKP-a na način da je favorizirao i sudjelovao u formiranju Hrvatske pučke stranke 1919. godine, podupirući kasnije i njezino političko djelovanje. Upravo je takav diskurs vodstva Seniorata doveo do prvih trzavica unutar HKP-a, napose nakon pojave dr. Ivana Merza koji je po povratku iz Pariza u Zagreb 1922. godine intenzivno radio na uvođenju Katoličke Akcije u sve organizacije koje su bili u krilu HKP-a.

Međutim, Seniorat se nije previše obazirao na takav pokušaj depolitizacije HKP-a, već je od javne organizacije, kako je u početku bio zamišljen, postao polutajna organizacija. S njezinim su sadržajem bili upoznati samo odabrani članovi Seniorata, dok su svi ostali bili distancirani od izvora događanja unutar organizacije koja je svojim djelovanjem 1926. godine dovela do velikih sukoba ne samo unutar HKP-a već je narušila kontinuitet jednoglasja katoličkoga episkopata Kraljevine Jugoslavije.

Kratice

AIM – Arhiv Ivana Merza; AJ – Arhiv Jugoslavije; GBBS – Glasnik biskupije bosanske i srijemske; HDA – Hrvatski državni arhiv; HKNS – Hrvatski katolički narodni savez; HKS – Hrvatski katolički seniorat; HOS – Hrvatski orlovski savez; HPS – Hrvatska pučka stranka; HS – Hrvatska Straža; HKP – Hrvatski katolički pokret; KA – Katolička Akcija; KL – Katolički list; KP – Katolički pokret; SV – Seniorski Vjesnik.

Bibliografija

Izvori

a) *Arhivsko gradivo*

Arhiv Ivana Merza (AIM)

Seniorat poslije biskupske konferencije, 1926.

Orlovstvo i prilike u katoličkom pokretu, Zagreb, 1927.

- GUBERINA, A. (1933), *Zelena knjiga*, Šibenik.
 Arhiv Jugoslavije (AJ), Beograd, Ministarstvo pravde Kraljevine Jugoslavije – versko odeljenje, br. fonda 63.
 Hrvatski državni arhiv (HDA)
 Fond Narodnog vijeća, Zapisnik sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS od 23. XI. 1918.
 UOZV VI-21 19293/1918., Hrvatski katolički Seniorat za Banovinu – potvrda Pravila.
 ŠIŠIĆ, Ferdo (1920), *Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 1914.–1919.*, Zagreb.

b) *novine*

- Glasnik biskupije bosanske i srijemske* (Đakovo), 1917.
Hrvatska Straža (Zagreb), 1905–1917.
Katolički list (Zagreb), 1918.
Luč (Zagreb), 1916–1917.
Novine (Zagreb), 1918.
Službene novine (Beograd), 1929.
Seljačke Novine (Zagreb), 1920.
Seniorski Vjesnik (Zagreb), 1917–1919.

Literatura

- BANAC, Ivo (1988), *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb.
 GRGEC, Petar (1995), *Dr. Rudolf Eckert*, Zagreb: HKD Sv. Ćirila i Metoda – Rijeka: „Zvona“.
 GUNČEVIĆ, Josip (1918), *Suvremene pogibli za katolički pokret*, Đakovo.
 KRIŠTO, Jure (1994), *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.–1918.*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
 KRIŠTO, Jure (2004), *Hrvatski katolički pokret (1903.–1945.)*, Zagreb: Glas Koncila – Hrvatski institut za povijest.
 KRIZMAN, Bogdan (1977), *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*, Zagreb.
 KUJUNDŽIĆ, Milivoj –DIZDAR, Zdravko (2000), *Hrvatska borba za opstojnost 1918.–1998.*, Zagreb.
 MATIJEVIĆ, Zlatko (1988), *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, Zagreb.
 MATIJEVIĆ, Zlatko (2000), *Hrvatski katolički seniorat i politika (1912.–1919.)*, *Croatica Christiana periodica* 24 (2000) 46.
 MATIJEVIĆ, Zlatko (2002), *Hrvatski katolički seniorat – ekskluzivna organizacija hrvatskog katoličkog pokreta (1912.–1919.)*, u: *Hrvatski katolički pokret*, ur. Zlatko Matijević, Zagreb.

TENŠEK, Zdenko Tomislav (1977), Udio Bernardina Škrivanića u Hrvatskom katoličkom pokretu, *Kačić*, (1977), 293-302.

TUĐMAN, Franjo (1993), *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji 1918.–1941.*, knjiga prva 1918–1928, Zagreb.

Croatian Catholic Seniority and its Features

Croatian Catholic Seniority (CCS) which was founded in 1912 on bishop Mahnič's initiative, from an anonymous organization soon became an exclusive organization of Croatian Catholic Movement (CCM). CCS wanted to lead and at the same time supervise all the organizations within CCM. Mahnič thought that Seniority should be an organization of catholic intellectuals, which would be led by local bishops and catholic episcopate. Primary task of the Seniority was supposed to be directed towards current problems within CCM and their solution according to church documents. However, CCM made a strong breakthrough from bishop Mahnič's idea and design, and already in 1917 CCM became politicized and, because of that bishop Mahnič distanced himself from such rhetoric. Seniority worked on CCM's politicization in such a way favoring and participating in forming of the Croatian Popular Party in 1919 and later its actualization in Parliament in Belgrade. Exactly such a discourse of the Seniority leadership led to first frictions within CCM, particularly after appearance of Dr. Ivan Merz who in 1922, after his return from Paris, worked intensely on introducing Catholic Action in all the organizations under CCM's wing. However, Seniority did not take much notice of such an attempt of depoliticization and from public organization, as it was primarily designed to be, it became a semi-secret organization whose content was known only to selected members of Seniority, while all the others were distanced from the source of events within that exclusive organization which led to great conflicts within CCM in year 1926, and so damaged the continuity of unanimity of catholic episcopate of Kingdom of Yugoslavia.

Ključne riječi: Hrvatski katolički seniorat (HKS), Hrvatski katolički pokret (HKP), Seniorat, Katolička Akcija.

Keywords: Croatian Catholic Seniority (CCS), Croatian Catholic Movement (CCM), Seniority, Catholic Action, catholic.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 40

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2008.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 40

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u prosincu 2008. godine

Naklada

400 primjeraka

